

INKLYUZIV TA'LIM SHAROITIDA O'QITUVCHI-O'QUVCHI
HAMKORLIGINING BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFATIGA TA'SIRI

Toshkent Kimyo Xalqaro universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi

Pri-75U talabasi

Abdurasilova Ziyoda Dilshod qizi

ziyodaabdurasilova17@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim sharoitida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikning boshlang'ich ta'lim sifatiga ta'siri tahlil qilingan. Unda inklyuziv ta'limning mohiyati, pedagogik asoslari hamda o'qituvchi-o'quvchi munosabatlarining o'ziga xos jihatlari yoritilgan. Shuningdek, boshlang'ich ta'lim bosqichida samarali hamkorlikni tashkil etish orqali o'quvchilarning bilim olish darajasi, ijtimoiy moslashuvi va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, hamkorlik, boshlang'ich ta'lim, pedagogik yondashuv, ta'lim sifati, individual yondashuv, ijtimoiy moslashuv.

Аннотация: В данной статье проанализировано влияние сотрудничества между учителем и учеником в условиях инклюзивного образования на качество начального образования. Раскрыты сущность инклюзивного образования, его педагогические основы, а также особенности взаимоотношений учителя и ученика. Кроме того, рассмотрены вопросы повышения уровня усвоения знаний учащимися, их социальной адаптации и развития навыков самостоятельного мышления на основе эффективной организации сотрудничества на начальном этапе обучения.

Ключевые слова: инклюзивное образование, сотрудничество, начальное образование, педагогический подход, качество образования, индивидуальный подход, социальная адаптация.

***Annotation:** This article analyzes the impact of teacher–student collaboration in inclusive education settings on the quality of primary education. It explores the essence of inclusive education, its pedagogical foundations, and the specific features of teacher–student interaction. The study also examines ways to improve students’ learning outcomes, social adaptation, and independent thinking skills through effective collaboration at the primary education level.*

***Keywords:** inclusive education, collaboration, primary education, pedagogical approach, quality of education, individual approach, social adaptation.*

KIRISH.

Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan tub islohotlar natijasida har bir shaxs uchun teng ta’lim olish imkoniyatlarini yaratish masalasi ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, inklyuziv ta’limni rivojlantirish orqali jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta’minlash, nogironligi yoki alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarni umumiy ta’lim jarayoniga jalb etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Inklyuziv ta’lim nafaqat pedagogik yondashuv, balki insonparvarlik tamoyillariga asoslangan ijtimoiy model sifatida ham muhim o‘rin tutadi.

Boshlang‘ich ta’lim bosqichi esa o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishi, shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiy moslashuvi shakllanadigan eng muhim davr hisoblanadi. Shu bois aynan ushbu bosqichda ta’lim jarayonini samarali tashkil etish, har bir o‘quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish va ularni faol o‘quv jarayoniga jalb etish muhim ahamiyatga ega.

Inklyuziv ta’lim sharoitida o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlik alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki samarali pedagogik hamkorlik o‘quvchilarning nafaqat bilim darajasini oshiradi, balki ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi, ijtimoiy muhitga moslashuvini osonlashtiradi hamda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bunday hamkorlik asosida tashkil etilgan dars jarayonida har bir o‘quvchi o‘z imkoniyatlari doirasida faol ishtirok etadi va o‘zini jamoaning muhim a‘zosi sifatida his qiladi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'qituvchining to'g'ri yondashuvi va individual metodlardan foydalanishi natijasida turli imkoniyatga ega bo'lgan o'quvchilar birgalikda samarali ta'lim olishi mumkin. Masalan, ayrim o'quvchilarga qo'shimcha tushuntirish berish, vizual materiallardan foydalanish yoki guruhli ishlash metodlarini qo'llash orqali ularning darsdagi faolligini oshirish mumkin. Bu esa o'z navbatida ta'lim sifatining oshishiga xizmat qiladi. Shu munosabat bilan mazkur maqolada inklyuziv ta'lim sharoitida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikning boshlang'ich ta'lim sifatiga ta'siri ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi.

Hamkorlikning ta'lim sifatiga ta'siri. Ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samarali hamkorlik muhim natijalarga olib keladi. Ayniqsa, inklyuziv ta'lim sharoitida bunday hamkorlikning ahamiyati yanada ortadi. O'qituvchi o'quvchilar bilan yaqin va ishonchli munosabat o'rnatganida, ularning darsga bo'lgan qiziqishi sezilarli darajada oshadi. Natijada o'quvchilar faqat tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida namoyon bo'la boshlaydi.

Shuningdek, bunday hamkorlik o'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarining shakllanishiga xizmat qiladi. Ular o'z fikrini erkin bayon qilishga, savollar berishga va muammoli vaziyatlarga yechim topishga intiladi. Eng muhimi, o'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonch ortadi, bu esa ularning umumiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Jamoaviy ishlash jarayonida esa o'quvchilar bir-birini tushunish, hurmat qilish va qo'llab-quvvatlashni o'rganadi.

Masalan, dars jarayonida guruhli ishlash metodidan foydalanilganda turli imkoniyatga ega bo'lgan o'quvchilar bir jamoa bo'lib ishlaydi. Kuchliroq o'quvchilar boshqalarga yordam beradi, bu esa nafaqat bilim almashish, balki ijtimoiy muhitni yaxshilashga ham xizmat qiladi.

Inklyuziv sinfda o'qituvchining roli. Inklyuziv ta'lim sharoitida o'qituvchining roli nihoyatda muhim hisoblanadi. Chunki aynan o'qituvchi ta'lim jarayonini tashkil etadi va har bir o'quvchining imkoniyatini yuzaga chiqarishga yordam beradi. Bunday sharoitda o'qituvchi har bir o'quvchiga individual yondashishi, ularning ehtiyoj va qobiliyatlarini inobatga olishi zarur.

Shu bilan birga, differensial ta'lim metodlaridan foydalanish ham katta ahamiyatga ega. Bu esa bir sinfda turli darajadagi o'quvchilar bilan samarali ishlash imkonini beradi. O'qituvchi dars jarayonida ijobiy psixologik muhit yaratishi, o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashi va ularni ruhlantirishi lozim.

Masalan, ayrim o'quvchilarga topshiriqlarni soddalashtirib berish, qo'shimcha tushuntirishlar kiritish yoki ularga ko'proq vaqt ajratish orqali ularning darsdagi faolligini ta'minlash mumkin. Bu yondashuv o'quvchilarning o'z imkoniyatlariga mos ravishda rivojlanishiga yordam beradi.

Muammolar va ularning yechimlari. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limni amalga oshirish jarayonida ayrim muammolar ham uchrab turadi. Jumladan, ba'zi o'qituvchilarning inklyuziv ta'lim bo'yicha yetarli bilim va ko'nikmaga ega emasligi, sinflarda o'quvchilar sonining ko'pligi hamda metodik materiallarning yetishmasligi ta'lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun, avvalo, o'qituvchilarning malakasini oshirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Ular uchun maxsus seminar va treninglar tashkil etish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan tanishtirish muhim hisoblanadi. Shuningdek, ta'lim jarayoniga innovatsion metodlarni joriy etish orqali inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirish mumkin.

Amaliy tavsiyalar. Inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirish ko'p jihatdan o'qituvchining yondashuviga bog'liq. Har bir sinfda o'quvchilar turlicha bo'ladi: kimdir tez o'zlashtiradi, kimdir esa ko'proq e'tibor va qo'llab-quvvatlashga muhtoj. Shu sababli har bir o'quvchiga individual yondashish muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi bolaning imkoniyatini to'g'ri baholay olsa, u o'zini erkin his qiladi va darsga faolroq qatnasha boshlaydi.

Dars jarayonida interfaol metodlardan foydalanish ham samaradorlikni oshiradi. Masalan, o'yinlar, guruhli ishlash yoki savol-javob usullari orqali o'quvchilar darsga ko'proq jalb qilinadi. Bunday vaziyatda hatto tortinchoq yoki sustroq o'quvchilar ham asta-sekin faollashadi.

Shuningdek, ota-onalar bilan muntazam aloqada bo'lish ham juda muhim. Chunki bola faqat maktabda emas, balki uy sharoitida ham qo'llab-quvvatlanishi

kerak. O‘qituvchi va ota-onaning hamkorligi natijasida o‘quvchining rivojlanishi yanada samarali kechadi. Yana bir muhim jihat — o‘quvchini rag‘batlantirishdir. Har doim katta natijani kutmasdan, kichik yutuqlarni ham e‘tirof etish kerak. Masalan, avval darsda umuman qatnashmagan o‘quvchi bir marta javob berishga harakat qilsa ham, uni maqtash muhim. Bu uning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va keyingi safar yanada faol bo‘lishiga turtki beradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta‘lim sharoitida o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi samimiy va to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilgan hamkorlik boshlang‘ich ta‘lim sifatini oshirishda hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Bunday hamkorlik natijasida o‘quvchilar nafaqat bilim oladi, balki o‘ziga ishonchli, ijtimoiy faol va mustaqil fikrlay oladigan shaxs sifatida shakllanadi.

Hayotiy kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, e‘tibor va qo‘llab-quvvatlashni his qilgan bola har qanday qiyinchilikni yengishga harakat qiladi. Ayniqsa, inklyuziv ta‘lim sharoitida bu juda muhimdir, chunki har bir bola o‘ziga xos va o‘ziga xos yondashuvni talab qiladi.

Kelgusida inklyuziv ta‘limni yanada rivojlantirish uchun o‘qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, ularni zamonaviy metodlar bilan qurollantirish hamda ta‘lim jarayonida insoniylik va individual yondashuvni ustuvor qilish zarur. Faqat shundagina biz har bir bola uchun teng va sifatli ta‘lim muhitini yaratishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining inklyuziv ta‘limni rivojlantirishga oid qarorlari. – Toshkent, 2020–2023.
3. “Inklyuziv ta‘limni rivojlantirish konsepsiyasi”. – Toshkent, 2020.
4. Pedagogika nazariyasi va tarixi: Darslik. – Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
5. X. To‘xtaboyev, Sh. Sharipov. Pedagogika asoslari. – Toshkent, 2019.
6. M. Ainscow. *Inclusive Education and School Development*. – London, 2015.

7. T. Booth, M. Ainscow. *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. – Bristol, 2011.
8. UNESCO. *Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All*. – Paris, 2005.
9. UNICEF. *Inclusive Education: Understanding Article 24 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. – 2017.
10. www.ziyonet.uz – ta'limga oid ilmiy va metodik materiallar
11. www.unesco.org – inklyuziv ta'lim bo'yicha xalqaro manbalar
12. www.unicef.org – bolalar ta'limiga oid materiallar